

még a talajvíz állandó emelkedő tendenciája is veszélyezteti, illetve rontja belvíz helyzetünket. Az 1959. évi rendkívül száraz augusztus, szeptember és október után az októberi fagyok beköszöntével megindult a talajvíz emelkedése. A novemberi esők kezdetéig már 20—40 cm talajvíz emelkedés volt tapasztalható. Ennek magyarázatát a párolgás erős csökkenésében, és a peremterületek felől a vastag kavics altalajon át a Hanság felé húzódó talajvízmozgásban keressük, hiszen a Hanság az egész Kisalföld legmélyebb területe. A talajvíz-áramlás belvízrendezésünk szükségességét még csak növeli. Nem mondhatjuk tehát lecsapolásunkra, hogy túlhaladtuk a szükségletet.

A lecsapolás és öntözés merev szétválasztása vezethette a cikk íróját arra a megjegyzésre, hogy az öntözésről gondoskodás „a mai tervektől semmiképpen sem várható”. Ma nem beszélünk lecsapolásról és öntözésről, hanem vízgazdálkodási szempontból vizsgáljuk, tervezzük és építjük vízi műveinket. A Hanságot is mint vízügyi komplexumot tekintjük és belvízrendezési terveink alapvető része a vízvisszatartó és vízellátó művek helyes elhelyezése. Belvízi csatornák kiépítésével egyidőben épülnek a vízkivételi, vízvisszatartó zsilipek, folyik a szivattyúk és permetező öntöző berendezések beszerzése. Ugyanakkor szervezzük a csatorna-fenntartó és zsilipkezelő hálózatot, hogy a tavaszi és nyári belvizeknek csak a káros mennyisége kerülhessen elvezetésre és a táblánkénti optimális vízszükséglet el ne távozhasson. A folyó évben a vízutánpótlási művek a lecsapoló hálózattal egyidőben épülnek, hogy a párolgás és felhasználás folytán süllyedő talajvízszintet az optimális szintre felemelhessük.

Mindez nemcsak terveinkben domborodik ki, hanem a valóságban építés alatt áll. A továbbiakban oda kívánunk jutni, hogy vetés és palántázás után a növényzet permetező öntözést kaphasson, míg gyökérzete a felemelt talajvíz szintjét eléri, s ily módon a talajvízszint emelhető, illetve a szükséglethez mérten süllyeszthető legyen.

A vízutánpótlás egyelőre a rétté alakítandó Hanság céljait szolgálja és a Mosoni Dunaigra támaszkodik. A *Duna—Hanság öntözőcsatorna kérdése nem került le a napirendről*, de építése csak a belvízrendezés végén, a Hanság szántóművelésbe vonásával válik aktuálissá.

A Lajta-Hansági Állami Gazdaság, mint a hansági, még alig hasznosítható rét és kiégett területek nagyobb részének kezelője —, az 5 éves terv során fokozatosan hasznosítja — a vízi létesítmények kiépülési sorrendjében halad a Hanság mezőgazdasági meghódítása felé. Az ütem lassú lesz, mert csak a mezővédő erdősávok növekedése szabhatja meg a feltörés mértékét. Nem lehet vitás, hogy a déli Hanság-terület művelésbe vonásakor nyert tapasztalatok a Mosoni térségben felhasználást nyernek.

Varga Béla
mérnök

Magtermelő állományaink célja, értelme és kezelése

M Á T Y Á S V I L M O S

A Maggazdálkodási Utasítás 1.21. fejezete értelmében „Magtermelő állományok” elnevezés alatt kell nyilvántartani az egyes vidékek — erdőgazdasági tájak — *válogatott, legjobb minőségű állományait*. Fokozottan hangsúlyozza ezt az 1.22 fejezet; „Törzskönyvezésre az erdőgazdaság területén álló, a táji viszonyok között a fejlődés és minőség tekintetében legjobbnak ítélt állományokat kell kijelölni.” Ebből következik, hogy a magtermelő állományok az ország legszebb, legértékesebb, legkiválóbb állományai kell, hogy legyenek.

Több éves tapasztalatunk alapján azonban, sajnos, be kell ismernünk, hogy *az irányelvek a mai napig teljes mértékben nem érvényesültek*. A magtermelő állományok kijelölése és kezelése területén tájékozatlanság és igen sokszor részvétlenség tapasztalható. Ennek legfőbb okát abban látom, hogy a kérdés elméleti és gyakorlati értelmével szakközönségünk jórésze nincsen tisztában.

Általában mindenki tudja, hogy a magtermelő állomány azért van, hogy onnan magot gyűjtsenek. Maggazdálkodási Utasításunk részletesen ismerteti, hogy ezt a célt miképp kívánjuk elérni. Van azonban a kérdésnek olyan háttére is, amelyet tisztázni kell és részletes magyarázatot kíván.

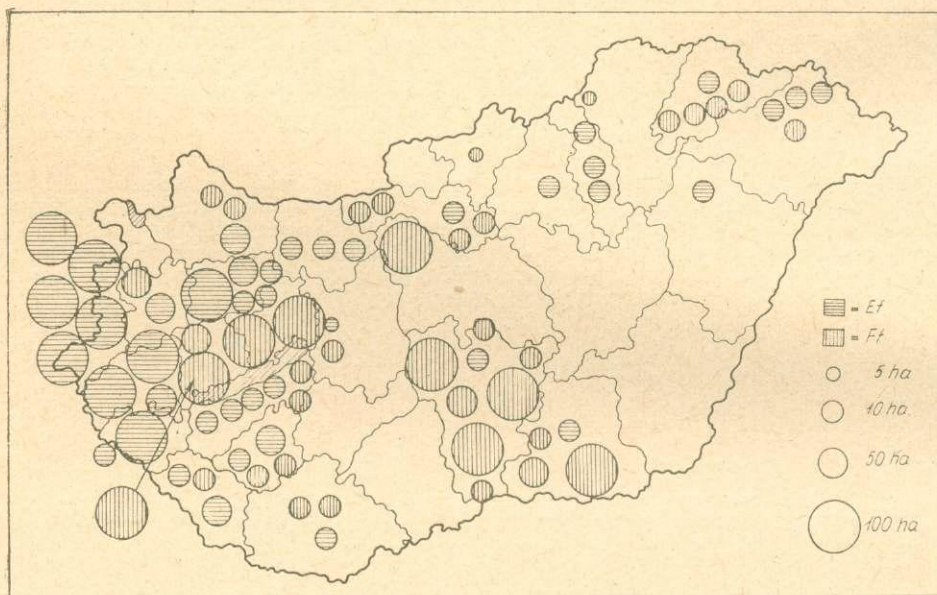
A gyakorlati szakemberek jórészenek az a felfogása, hogy a magtermelő állományok fenntartásának nincs különösebb értelme. Ennek az az oka, hogy a magot

nemcsak a magtermelő állományokból gyűjtjük, sőt *túlnyomó esetben a begyűjtés nehézsége miatt a kijelölt állományokról nem is gyűjtenek magot.* Ezért sokan úgy gondolják, hogy a magtermelő állományok további fenntartása céltalan és hiábavaló. Sőt vannak olyan nézetek is, hogy ezeknek az állományoknak a fenntartása a fatermelés hátrányára van.

Valóban igaz, hogy *hazánkban a magas fákról való magbegyűjtés a mai napig megoldatlan probléma.* Hibák és nehézségek vannak az irányított és tervszerű magbegyűjtéssel is. Ezeket a szervezési-, munkabér-, oktatási-, felszerelési és szociális problémákat azonban belátható időn belül meg kell oldani. Mindenesetre a megoldás sok nehézséggel jár, de haladást lehet tapasztalni mindazoknál az erdőgazdaságoknál, ahol a maggazdálkodás irányítása megértő kezekben van. S ha egyes gazdaságoknál a kérdést meg tudták oldani, akkor annak végrehajtása más gazdaságoknál sem lehetetlen. Nyilvánvaló, hogy a kérdés még nem érett meg kellőképpen, annak fokozott jelentőségét egyes gazdaságokban mai napig nem ismerték fel.

Erre enged következtetni az is, hogy a törzskönyvezésre javasolt állományokat egyes gazdaságok szakszerűtlenül, nem elég lelkiismeretesen jelölik ki. Ilyen helyen a kérdést szemmel láthatólag felesleges teherként kezelik és abban céltalan bürokratikus rendelkezést látnak. Ennek megfelelően a végrehajtását elhanyagolják, pedig a valóságban a magtermelő állományok a jövő korszerű erdőgazdálkodásának nélkülözhetetlen alapját képezik.

1. ábra. Fontosabb állományalkotó túlevelűek magtermelő állományai

A magtermelő állományok azonfelül, hogy a szükséges kiváló származású magot biztosítják, egyben az illető faj legértékesebb állományainak rezervátumai is. Ezeknek a legnagyobb termelékenységre, legszebb növekedésre, legegészségesebb állományoknak különleges rendeltetésű fenntartása rendkívüli jelentőséggel bír. Ha ezeknek az állományoknak megőrzéséről, fenntartásáról nem gondoskodunk, akkor a jövő fejlettebb erdőgazdálkodása számára csak elvétve, vagy egyáltalán nem maradnak megfelelő genetikai tulajdonságú, kifogástalan öröklékenységre és a faj nemesítésére alkalmas rezervátumok.

Az őshonos fajok eredeti ökotípusai, a különféle fajváltozatok fenntartása csak ezeknek a rezervátumoknak a segítségével oldható meg. A telepített fajoknál a legjobban bevált biotípusok az ilyen különleges rendeltetésű állományok révén tarthatók fenn. Főleg ezek az állományok tartalmazzák a genetikai szempontból legértékesebb egyedeket a javafák között rejtőző ún. plusztörzseket (elitfákat) is.

Ha tehát az eddig kijelölt magtermelő állományok az itt kifejtett alapelveknek

nem felelnek meg, akkor sürgős revízióra van szükség. A nyilvántartott és nem megfelelő állományok helyett valóban megfelelő állományokat kell kijelölni.

A magtermelő állomány kiváló tulajdonságait a tapasztalat és a kísérletek bizonyossága szerint átörökíti. Ha kiváló erdőket akarunk telepíteni és a rontott állományokat át akarjuk alakítani, csak ezekre az állományokra alapozhatunk. Innen származik majd a mag és a csemete, mellyel az új telepítést végezzük. *Eppen ezért döntő fontosságú legalább ezen állományok — mint a legkiválóbb, legértékesebb törzsek komplexumának — degradációját, fafajcseréjét minden szín alatt megakadályozni. Egyedüli lehetőséget nyújtanak ezen állományok a jövő erdőállományainak a legjobb minőségű, legértékesebb fájkból történő kialakításához.*

Ebből következik, hogy a magtermelő állományokban megkülönböztetett figyelemmel és szaktudással kell végrehajtani a gyéritési, ápolási, felújítási és kitermelési munkálatokat. Hiszen a legszebb, legkiválóbb állományokról van szó.

Amennyiben a fajaf természetes felújítására csak egy mód van, felétlenül mindent el kell követni, hogy ezek az állományok lehetőleg természetes úton, vagy minden erdőművelési és technikai segítséggel saját legkiválóbb egyedeikről újuljanak fel. Ezért a magtermelő állományokból a nem kívánatos egyedeket lehetőleg mielőbb el kell távolítani. *A magtermelő állományok szakszerű kezelésének elhanyagolása genetikai szempontból mérhetetlen nagy kárt okoz, hiszen a legjobb állományainkat hanyagoljuk el.*

A magtermelő állományok termelése az apai és anyai tulajdonságokat egyaránt magában hordozza. A magtermelés kölcsönös kereszteződés terméke. A nemkívánatos törzsek jelenléte, a közelben levő rosszminőségű állományok az utódok származási tulajdonságára feltétlenül hatással vannak. *Ezért lehetőleg legnagyobb komplexumokat és ezzel némiképp izolált állományokat kell kitűzni. Kisebb erdőrészekben kevesebb a kiváló faegyed. Ezek is a környező rosszabb minőségű állomány befolyása alatt állnak.* Megfelelő kijelöléssel és gyéritéssel az értéktelen genetikai tulajdonságú egyedek és állományok utódokra való befolyását a lehetőség szerint a minimumra csökkenthetjük. Nemkívánatos a kis területű magtermelő állomány nagyobb, rossz-növekedésű állományban való fenntartása — feltéve, hogy ugyanazon fafajról van szó.

Nem lehet egyes kiváló genetikai tulajdonságú plusztörzseket megfelelően kezelt védőövezet — magtermelő állomány — nélkül fenntartani. *A jövő útja az egyedi szelekció, de egyelőre még sokáig — évtizedekig — a magtermelő állományokra vagyunk utalva. A magtermelő állományok fenntartásának elméleti alapja a kiváló fenotípusok és ezeken keresztül a legjobb genotípusok messzi jövőre való biztosítása és fenntartása.*

Ma már számos államban tartanak fenn magtermelő állományokat. Ilyen állományok hazánk különleges erdészeti és növényföldrajzi viszonyai között is feltétlen indokoltak. A magtermelő állományok kitűzése, felülvizsgálata, kezelési előírása és tényleges kezelése területen végzett eddigi munkát felül kell bírálunk, a hiányosságokat meg kell állapítanunk, hogy a jövőre irányt mutathassunk.

A plusztörzs, mint az erdészeti nemesítés további kuforrása, szintén a magtermelő állományban, ennek védelme alatt kell legyen. A termelés célját szolgáló állományokban fennmaradásuk megnyugtatóan nem biztosítható. A plusztörzsek a magtermelő állományok tömegszelekciójának folytatását képező kifinomultabb egyedi szelekció bázisai, a kísérleti magplantázások, a koncentráltan telepített mesterséges magtermelő állományok anyafái.

Magtermelő állományainkat a jövőben két csoportra kell osztani. *A legértékesebb állományok a minőségi magot adó elit magtermelő állományokhoz, a többiek pedig a mennyiségi magot szolgáltató közönséges magtermelő állományokhoz sorolandók. Az elit magtermelő állomány az erdőgazdaság teljes magszükségletét nem kell, hogy feltétlen biztosítsa. Ezért nem a tömeg, hanem a minőségi kijelölési munka a helyes.* Inkább erősen válogassunk, mintsem, hogy meg nem felelő állományokat is besoroljunk. Az eddigi munkánkat e szempontból szigorú kritikával kell felülvizsgáljunk.

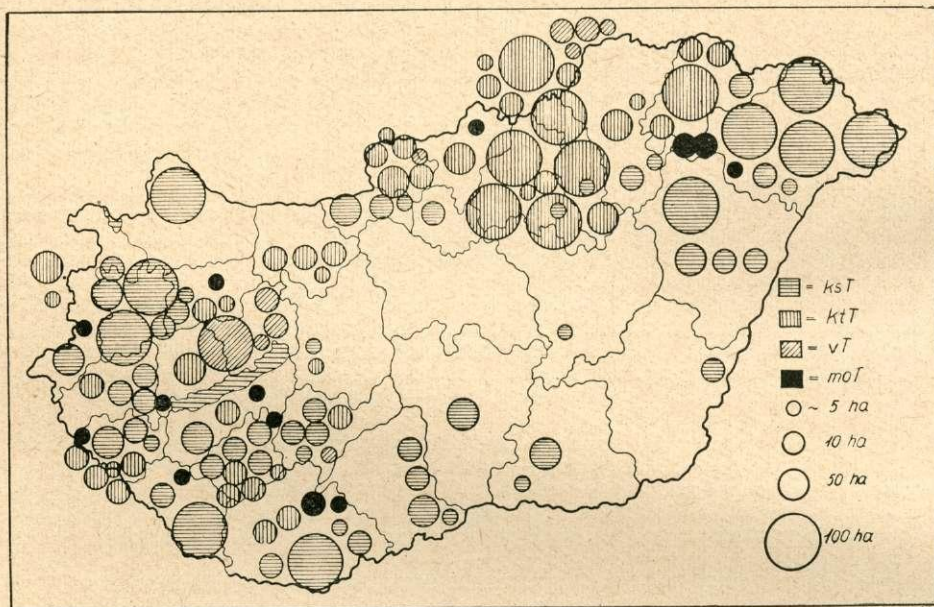
A szükséges magkészlet biztosítására az elit magtermelő állományokon kívül számításba vehető és maggyűjtésre alkalmas egyéb állományokat is ki kell választani. Ezzel egyenlő eredményt érhetünk el, ha az alkalmatlan állományokat a gyűjtésből kirekesztjük. Ennek az eljárásnak üzemi, adminisztratív kiviteli módszerét konkrétan meg kell határozni. Ahogy a mezőgazdaságban is vannak elit vetőmagvak és szükség-szerűségéből egyéb vetőmagot is felhasználnak, az erdőgazdaságban is elkerülhetetlen, hogy a kifogástalan állományok ritkasága miatt — célnak megfelelő állományokból is gyűjtünk magot. Eszerint nem minden állományunkat tudjuk elit magtermelő állomány magjából felújítani, de törekvésünk, hogy minél több ilyen legyen. E cél biz-

tosítása érdekében az erdőgazdaságoknak áldozatot is kell hozni, többletmunkát is kell vállalni. Ha az állományokat helyesen, az előírásoknak megfelelően kezelik, a fatermelés sem szenved hátrányt. A gyéritek alkalmával a magtermelő állományokban is jelentős fatömeget termelhetünk ki. A visszamaradó legszebb törzsek felett koránjukkal komoly fatömeg-gyapadást érnek el.

Végeredményben tehát a magtermelő állományok idős, sok esetben túltartott korú, különleges rendeltetési célú erdőrészek, amelyeknek elsődleges célja a magtermelés, valamint a kiváló tulajdonságú egyedek átörökítése, de ugyanakkor ezek fatermelési szempontból a különleges méretű és nagyértékű törzsek rezervátumai is.

Igy a magtermelő állományok átvitt értelemben védőerdő jellegű szerepet is kapnak. Hozzájárulnak az erdő csapadéktároló, talajvédő, helyi éghajlatot javító tulajdonságainak fokozásához.

2. ábra. Tölgy magtermelő állományok

Nyilvánvaló, hogy az előbb említett idősebb korosztályú magtermelő állományok pótlására középkorú, sőt fiatalabb magtermelő állományként kijelölt erdőrészekre is szükség van. Ezeket a kijelölésektől kezdve már kimondottan a különleges cél érdekében kezeljük. Nem arról van tehát szó, mint a természeti emlékeknél, ahol az erdőt teljesen magára hagyjuk. Eppen ellenkezőleg, itt az állomány fenntartását utódain keresztül a legkorszerűbb erdőművelési eljárások segítségével kívánjuk elérni.

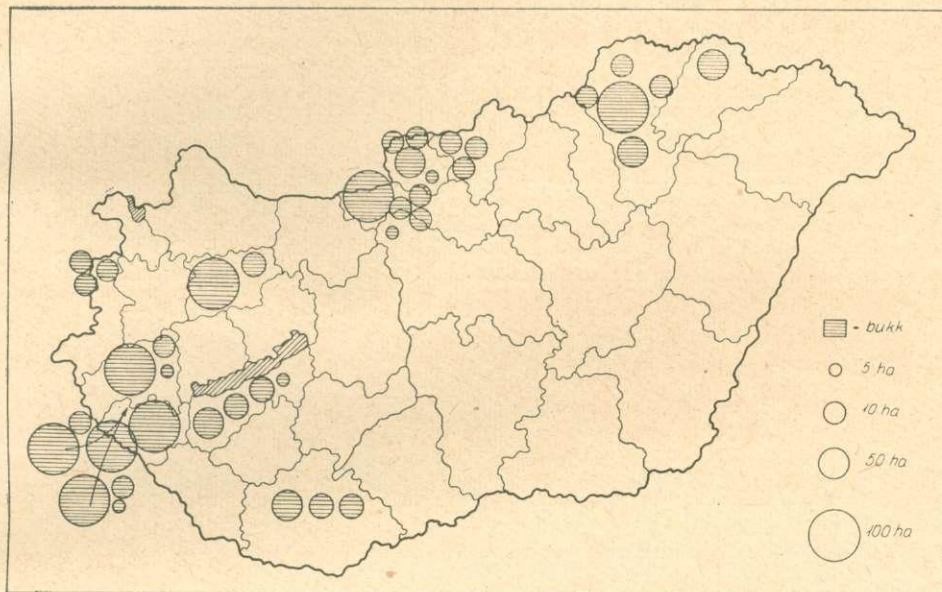
Egyetlen állományt sem kívánunk fenntartani akkor, ha egészségi állapota ezt nem teszi lehetővé. Az erdőgazdaságok által bejelentett olyan állományokat, amelyek bármilyen szempontból kifogásolhatók, a magtermelő állományok nyilvántartásából gondos felülvizsgálat után törölhetjük. Tágabb értelemben, de sokszor ténylegesen is, a magtermelő állományok egyben természeti emlékek is. Nem győzöm eléggé hangsúlyozni, hogy az ország legkiválóbb állományairól van szó, amelyek méltán megérdemlik, hogy a letarolást a lehetőség szerint elkerüljék. Így a magtermelő állományok az erdő szépségének fokozását is szolgálják. Itt gyönyörködhetünk a legszebb fenyvesekben. Mint az ország legjellegzetesebb és legszebb erdőállományai — különösen, ha nagyobb komplexumokat jelölünk ki — részben a hiányzó nemzeti parkokat is pótolhatják.

Mindez végrehajtható nagyobb arányú faanyagtermelés kiesése nélkül is. Ez a szempont indokolja, hogy lehetőleg nagyobb területű, összefüggő komplexumokat jelöljünk ki. Ideális pl. hegyvidéken egy teljes völgykatlan vagy egész hegyoldal, síkvidéki erdőknél pedig kisebb különálló komplexumok teljes egészében való kijelölése.

Az újabban végzett bükk magtermelő állomány kijelöléseknél ezeknek az alapelveknek már igyekszünk érvényt szerezni. A természeti emlékekkel szemben azonban ezek az állományok további erdőgazdasági kezelés alatt maradnak. Jelenlegi természeti emlékek esetében (pl. Fenyőfőn) az ápolás teljes elmaradása különösen a károsítók elleni védekezés szempontjából hátrányos lehet és a természeti emlék fennmaradását is veszélyezteti (pl. *Trametes pini* elszaporodása). *A kezelésnek azonban olyannak kell lenni, hogy a száralóerdő állapotát, illetve a természetes erdőt lehetőleg közelítse meg.*

Nyilvánvaló, hogy ahol az ökológiai helyzet és a fafaj természete megengedi, a magtermelő állományt természetes úton kell felújítani. Az eredeti fafajösszetételt, az elegyfajokat fenn kell tartani. Sőt amennyiben a múltban — a helytelen kezelés következtében — egyes természetes elegyfajok kipusztultak vagy meggyérültek, az

3. ábra. Bükk magtermelő állományok

eredeti állapotot rekonstruálni kell. Ha pedig a természetes felújítást a mikroklíma-viszonyok, a talaj degradációja, vagy egyéb okok nehezítik, a helyi származású csemetével való mesterséges pótlástól sem szabad visszariadni. *Egyszóval minden eszközt meg kell ragadni, hogy az eredeti, értékes állomány utódállománya minőségben az előbbit elérje, de lehetőleg jobb legyen.* Mindez elsősorban az őshonos és eredeti termőhelyükön álló fafajokra vonatkozik.

A telepített állományoknál a fafajcserét szintén meg kell akadályozni. Ha elegyetlenek, és a gazdasági kívánalom, a biológiai egyensúly, valamint a talaj védelme elegendes állomány létesítését kívánja, akkor felújításuknál ennek is eleget kell tenni. Ilyen pl. a mesterséges telepítésű elegyetlen tölgyesek második koronaszintjének megoldása, gyertyán, hárs, juhar stb. talajápoló fafajokkal való elegyítése. Hasonló a feladat az elegyetlen fenyvesek lombfélékkel való kiegészítésénél. Ezáltal biztosítjuk az erdő kívánt fafajösszetételét és állományszerkezetét. Sőt, a legjobb minőségű fák növekedését és minőségét (ágtisztaság) is elősegítjük. Közvetve az erdő, a talaj egészségi állapotát is megjavíthatjuk, valamint annak ellenállóképességét is növelhetjük.

A magtermelő állományok kezelése. A kezelés módja a fafaj természete szerint változó. Az erre vonatkozó kezelési előírások természetszerűleg még nem teljesen kiforrottak. Hazánkban mindössze hat év óta (1953-tól) vannak magtermelő állományok.

Egyetlen állomány sem károsult azáltal, hogy eddig fenntartottuk. Kárt okozhatott azonban, ha a kezelési előírást nem hajtottuk végre és a magtermelő állományt tabunak tekintettük. Előfordult, hogy a többi állományokat ápolták, gyérítették, de a magtermelő állományba nem mertek belenyúlni. Ezen sürgősen segíteni kell, mert hiszen elsősorban a magtermelő állományokban kell az ápolási (ágyveszési), gyérítési

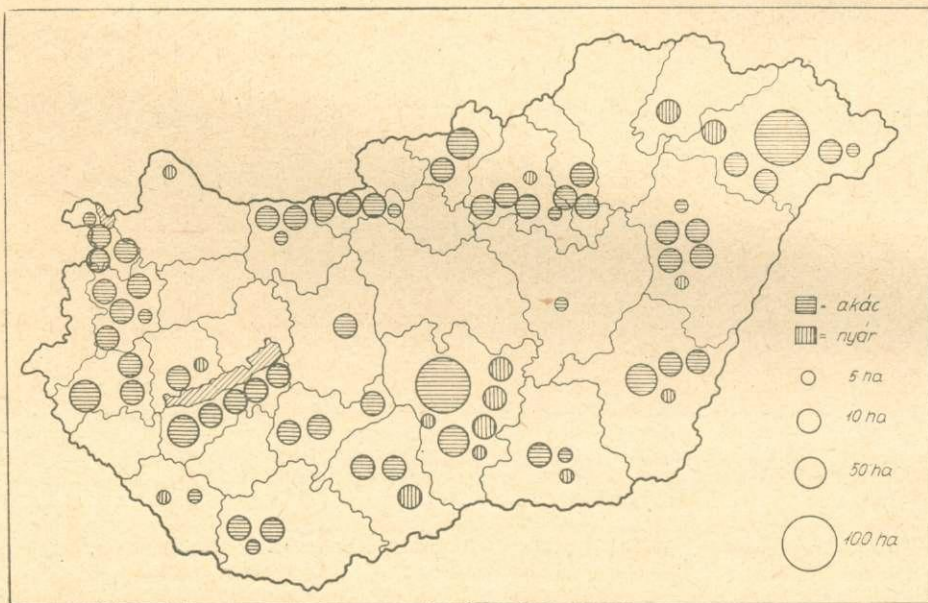
munkálatokat foganatosítani. Itt kell a leglelkiismeretesebben kijelölni azokat a törzseket, amelyeket fenn kívánunk tartani. A törzsfák távolságára, vagy területegységnyi törzsszámára a kijelölésnél nem lehetünk tekintettel. Nem az egyöntetű hálózat a lényeg, hanem csak azokat a törzseket és csak annyit szabad törzsfának kijelölni, amennyi kifogástalant találunk. Ezek a törzsek a plusztörzsek fogalmát meg kell közelítsék. Természetesen a válogatás nem jelenti azt, hogy a többi törzsek mind kitermelendők.

Nem felel meg az olyan állomány, ahol csak kevés törzsfát lehet kijelölni, mivel az állomány nagyobb része hibás, beteg, vagy selejtes törzsekből áll. Az ápolás, a gyérités a törzsfák javára történik, ezek koronáját kell felszabadítani s törzsárnyalásukat lehetőleg biztosítani kell. *A magtermelő állományban a gyéritést mindig a felső koronaszintben kell végezni, az elnyomottakat általában kímélni kell.* Ezzel elősegítjük a talaj árnyalását és ápolását is.

Másik fontos teendő a felújítás számára kedvező előfeltételek kialakítása. A gyérités kijelölése a magtermelő állományban mintaszerű és igen óvatos legyen. Inkább kevesebbet — mint többet. Inkább gyakran keveset, mint egyszerre sokat — ez itt valóban lényeges kívánalom.

Előfordulhat, hogy menetközben az eredeti elgondoláson változtatni kell. Erre megvan a lehetőség. Az ERTI kutatói és az erdőművelési csoport, főleg pedig a maggazdálkodási előadók között szoros kapcsolat legyen.

A magtermelő állományok egyik legfontosabb kérdése a felújítás. Hacsak egy mód lehetséges, ez természetes úton történjék. Csakis így tudjuk átmenteni a kiváló törzsek tulajdonságait a következő generációra. Fafajcserének, degradációnak nem szabad előfordulnia. Ez természetesen sok megoldatlan problémát vet föl. Egyelőre

4. ábra. Akác és őshonos nyár magtermelő állományok

úgy képzelhetjük el, hogy az autochton fajok esetében az ideális magtermelő állomány tulajdonképpen szállalérdő, amelyben a cél a magtermés biztosítása és a természetes felújítás elősegítése. Az erdőápolás, a gyérités és a felújítás módja mindig a helyi körülmények függvénye.

Egyes fajokból olyan kevés megfelelő állományunk van, hogy a jövőben feltétlen szükség lesz mesterséges telepítésű magtermelő állományokra. Így pl. a kocsányostölgy szlaven és tardiflóra változatának, a hazai nyárfajok egyes ökotípusainak és a legkiválóbb akácállományoknak fenntartását ilyen módon is elképzelhetjük.

Nehéz probléma az egyes fajok különálló kiváló egyedeinek, fajváltozatoknak és ezek csoportjainak fenntartása is. Ezeket védőövezettel kell körülvenni és azzal együtt kell kezelni.

Magtermelő állományok (1959. okt. 31-i helyzet)		
Fafaj		Terület (ha)
Erdeifenyő		1428,10
Feketeenyő		1350,68
Lucfenyő		220,21
Jegenyefenyő		31,16
Vörösfenyő		78,55
Duglászfenyő		15,70
Simafenyő		5,71
Szurkosfenyő		1,85
I. fenyő összesen		3121,46
Kocsányostölgy		1830,92
Kocsánytalan-tölgy		1311,12
Vöröstölgy		49,19
Molyhóstölgy		138,29
Vegyestölgy		37,46
II. tölgy összesen		3366,98
III. bükk		1341,43
IV. akác		1214,80
Fehérnyár		33,25
Szürkenyár		32,03
Vegyes nyár		22,01
Rezgőnyár		4,65
V. nyár összesen		91,93
VI. szelídgesztenye		13,33
Lombfa összesen (II—IV)		6028,47
Mindösszesen (lomb + fenyő)		9159,93
	<i>Áttekintés</i>	
Fe	3131,46 ha	34 %
T	3366,98 ha	37 %
B	1341,43 ha	15 %
Ak	1214,80	13 %
Ny	91,93	0,9 %
SzG	13,33 ha	0,1 %
Összesen	9159,93 ha	100 %

Hegyvidékeink kocsánytalan-tölgy és bükk állományai vízgazdálkodási szempontból, a talaj termőerejének fenntartása érdekében erdőgazdálkodásunkban különleges szerepet töltenek be. E fajok magtermelő állományainak kijelölésénél az előbbi szempontokat is figyelembe kell venni, egyes erdőtípusaink fenntartását biztosítani kell. A kijelölést tehát meg kell előznie a jellegzetes erdőtípus-komplexumok felkutatása.

A kocsánytalan-tölgyesekben a sarjerdők túltengése, a talajdegradáció nagymértékű fellépése az állományok mesterséges alátelépítését teszi szükségessé. Ehhez lehetőleg a legjobb állományokból származó magot, csemetét kell felhasználnunk. Kocsánytalan-tölgyesekből az egyes erdőgazdasági tájakban komoly kiterjedésű magtermelő állományokra van szükség.

Mivel legfelsőbb hegyvidéki régiókban és általában az üdőbb kitétségeken bükkösök tenyésznek, víztároló és vízszabályozó szerepük felbecsülhetetlen. Ennek a kiváló jelentőségű fafajnak területi zsugorodása közismert. Rontott, elkörisesedett és elgyertyánosodott állományaival lépten-nyomon találkozunk. Mindez a helytelen

erdőművelés és a gondatlan tarvagások következménye. Exponált elterjedési területén tehát különösen indokolt összefüggő bükk magtermelő állományok biztosítása. Végeredményben ezek az állományok, mint a legkiválóbb bükkösök képviselői, a fajtajövőbeni fenntartásának, elvesztett területei visszahódításának biztosítékai. Mintaszerű kezelésüktől függ számos — az erdőgazdaság területét meghaladó — közgazdasági probléma is. A vízhozamszabályozás, a források, patakok vízbőségének egyensúlya ezeknek a területeknek erdőművelésétől és felújításától függ.

A legsürgősebb feladat minden magtermő állományban a határok szabványos kijelölése. Ez elengedhetetlen az állomány könnyű felismerése, az illetéktelen felhasználat kiküszöbölése érdekében is. Ismételten megtörtént, hogy kijelöletlen erdőrészek a fatermelés áldozatául estek. Halaszthatatlan feladat a törzsfák kijelölése és az előírt gyérítések — elsősorban az egészségügyi gyérítések —, valamint a javasolt alátélepitések tényleges végrehajtása.

A törzsfák közül választják ki a kutatók a plusztörzseket, Ezek nyilvántartott, számozott, kartotékolt faegyedek, amelyeket a további nemesítési munkához fogunk felhasználni. Egyes fajokból már ilyen példányokat nyilvántartunk, de a kérdés még nincs teljes mértékben rendezve. Ez egyike a közeljövő feladatainak.

A magtermelő állományok fajfajai. 1959. év októberében a magtermelő állományok fajfajszertinti megosztását az 1. táblázat tartalmazza. Az ERTI kutatói mai napig csak a táblázatban feltüntetett fajok magtermelő állományait vizsgálták. Az 1957. év végi helyzet részletes ismertetése az *Erdészeti Kutatások* 1958. évi 3—4. számában jelent meg (*Mátyás Vilmos*: Magyarország magtermelő erdőállományai). A részletekre itt hely hiányában nem térhetünk ki.

1957 óta azonban a fajfajok eloszlásában a lombfafélék területének javára némi javulás állt be (lásd a táblázat *Áttekintés c. részét*).

A magtermelő állományok kijelölése az egykori fenyvesítési törekvésekkel indult meg. Mai napig is a fenyő magtermelő állományok százalékos aránya kissé túlzott. Az 1958. év végén fennálló helyzet az alábbi:

2. táblázat

	ha	%
Erdeifenyő	14.2865	45
Feketefenyő	1387,98	44
Lucfenyő	225,04	7
Jegenyefenyő	31,16	1
Vörösfenyő	78,75	2,5
Duglászfenyű	15,70	0,5
Símafenyő	5,71	—
Szurkosfenyő	1,35	—
Összesen	3174,34	100

Az állományok zömét az erdei- és a feketefenyő alkotja. Mivel a magas fákról való magbegyűjtés sajnos mai napig nincs megoldva, szükségből jó termő esztendőben döntéssel való gyűjtésre is gondolhatunk. Erdeifenyőből állandó maghiánnyal is küzdünk, ennek magtermelő állományait csökkenteni tehát nem tanácsos. A többi fajfajok magtermelő állományainak területe elenyésző. Marad tehát a feketefenyő, amelynek magbegyűjtését az utóbbi évben egyébként is korlátozták. Ha nincs eszterre lehetőség, akkor főleg az alföldi feketefenyvesek magtermelő állományainak csökkentésére gondolhatunk.

A lombfák közül a kocsánytalantölgy területe lényeges emelést kíván. Több erdőgazdaság ezt felismerte, kijelölési javaslatok tömegével érkeztek be. A kocsánytölgyeseknél feltétlenül biztosítani kell a sziki, homoki, ökotípusok fenntartását, valamint folytatni kell a tardiflóra és szlavontölgy állományok további felkutatását.

A molyhóstölgy magtermelő állomány száma és területe nem elegendő. Mind ezt, mind a vöröstölgyet nagyobb védelemben kell részesíteni.

Az akác magtermelő állományok területe állandóan növekedőben van. Tekintettel arra, hogy itt a maggyűjtést csakis döntéssel tudjuk elképzelni, állandó pótlásuk komoly feladatot jelent. A nyártélék és különösen a rezgőnyár magtermelő állományainak kijelölési javaslatait igen hiányoljuk. Területük lényeges növelésére van szükség.

A bükkmagtermelő állományok felülvizsgálata csak 1958 óta van folyamatban. A terepnehézségek az állományok felülvizsgálatát megnehezítik. Bejárásuk és felkutatásuk munkaigényes, fáradságos feladat. Eddigi inkább ötlepszerű kijelölésük helyett az egyes jellegzetes erdőtipusok konkrét felkeresése és erdőgazdasági tájanként tervszerű területi megoszlásra lesz szükség. Területüket még nagyban fokozni kell.

A magtermelő állományok országos arányát az alábbi táblázatban láthatjuk:

3. táblázat

Fafaj	Országos stat. összesítő (1958) területi adata, ha	Magtermelő állomány kiterjedése a fafaj országos területének	
		ha	%-ában
Kocs. tölgy	87 454	1831	2,1
Ktalantölgy	156 391	1311	0,8
Bükk	80 208	1341	1,7
Akác	138 567	1214	0,9
Fenyők	66 915	3131	4,7

A táblázatban a kijelöletlen és felülvizsgálatlan egyéb fafajok (cser, gyertyán, kőris, hárs, éger stb.) nem tüntettük fel. Jól látható a kocsánytalantölgy magtermelő állományainak lemaradása, az akác elégtelensége. Mivel az országos összesítőben hazai nyárák külön nem szerepelnek, összehasonlításra nem volt mód.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy magtermelő állományainkkal kapcsolatos kérdéseket teljes mértékben még nem oldottuk meg. Maggazdálkodásunk fejlesztése jórészt a magtermelő állományok kezelésén és felhasználásán alapszik.

A jövő teendői: az állományok általános revíziója, további kijelölések tervszerű megszervezése, a kezelési mód fejlesztése — különös tekintettel az útfeltárára —, a magbegyűjtés technikai fejlesztése és a származás szerinti magfelhasználás megnyugtató megoldása.

Alföldfásítás—nyárlásítás Szolnok megyében

TÓTH KÁROLY erdőmérnök

A mai Szolnok megye területe közel 1 millió kh (pontosan 964 625 kh) kiterjedésével a Tiszántúl legmélyebb, alföldi részét foglalja magában; a Nagykunságot, Jászságot, a szolnoki löszhátat és a Közép-Tisza menti vidékeket. Történelmileg az 1876-os általános közigazgatási átrendezéskor alakították meg, az azelőtt független és kiváltságos Nagykun kerületből, Jászságból és egykori Külső-Szolnok megye egy részéből, mely kerületektől való eredetét egy ideig külsőleg is megőrizte, nevezvén Jász-Nagykun-Szolnok vármegyének. Ma már teljes egységgé olvadt össze, neve is egyszerűen Szolnok megye lett.

Az egész megye arculatára rányomta bélyegét az évszázadokkal ezelőtti időkben lezajlott sorozatos pusztítás; a tatáruláskor, a török hódoltság idején, majd a rációk átvonulása alkalmával az amúgy is gyér lakosságát e vidéknek kiirtották, a földek százezer hold számra műveletlenül, parlagon maradtak. Még másfél évszázaddal ezelőtt is jóformán a megye egész területén a szabályozatlan Tisza, Zagyva, Kőrösök és Berettyó folyók uralkodtak, a táj ezeknek árterülete volt, nádas, mocsárvilág alakult ki, nem adván alkalmat más foglalkozási ágak kialakulására, mint halászat, pákászat és a száraz szigeteken rideg állattartásra. Belterjes mezőgazdálkodásról, állattenyésztésről szó sem lehetett.

Erdőgazdálkodási szempontból vizsgálva a vidék arculatát ugyanilyen rideg, viszszariasztó képet kapunk, még egy-két évszázadnyi időre visszatekintve is. Hiteles földirati adatok alapján 1850-ben: a Jászságban 2488 kh 749 négyszögöl, a Nagykunságban semmi, Külső-Szolnok megyében 200 kh 1075 négyszögöl erdő, tehát a mai Szolnok megye területén összesen 2689 kh. 224 négyszögöl erdő volt feltalálható, s ez megfelel 0,28%-os erdőösztési aránynak.